

іншими зацікавленими сторонами для пошуку цікавих ідей і пропозицій щодо електронної петиції. Крім змістовної частини, існує також формальна: важливо те, як саме викладено інформацію для поширення петиції. Експерти пропонують використовувати матеріали з візуалізацією проблеми (інфографіки, відео-, фоторепортажі тощо) [4].

У свою чергу, органам влади для налагодження та підвищення результативності петиційного процесу радимо розробити систему фільтрації та модерації електронних петицій із докладними правилами та рекомендаціями для громадян щодо написання та подання петицій. Рекомендуємо органам влади підвищувати спроможність інститутів громадянського суспільства та окремих громадян у галузі ініціювання петиційного процесу через проведення тренінгів, круглих столів та лекцій, а також поширення інформаційних матеріалів із рекомендаціями щодо оформлення та подання електронних петицій.

Вважаємо за доцільне створення відповідного Комітету з петицій (наприклад, при Верховній Раді або Кабінеті Міністрів України) за прикладом британського або німецького досвіду функціонування таких комітетів. Наші рекомендації можуть використати органи влади для вдосконалення петиційного процесу, підвищення активності та зацікавленості громадян у використанні електронних петицій як дієвих механізмів реалізації права бути почутими.

Також запропоновано якісно опрацьовувати текст петиції, його доступність, зрозумілість, аргументованість, емоційність текстів, чіткість закликів і звернень шляхом посилання на документи та нормативно-правові акти. У разі дотримання цих вимог текст петиції потенційно має більше шансів на схвалення, а петиція — на те, щоб набрати необхідну кількість підписів.

Перелік джерел посилання

1. Briassoulis H. Online petitions: New tools of secondary analysis? *Qualitative research*. 2010. Vol. 10. № 6. Pp. 715—727.
2. Пахомова І. А. Концептуальні вимоги до створення електронних петицій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2017. № 24. С. 91—93.
3. Hermawati Y., Asih I. W. The Utilization of Electronic Petition (E-Petition) as the Channel for Public Aspirations in Indonesia. *International Conference on Social Politics*. 2016. URL: http://www.academia.edu/download/58220402/PROSIDING_ICSP_-_UMY.pdf#page=145 (дата звернення: 26.02.2023).
4. Електронні петиції: бути чи не бути? / Центр політико-правових реформ. URL: <https://pravo.org.ua/ua/news/20871158-elektronni-petitsiyi-buti-chi-ne-buti> (дата звернення: 20.02.2023).

Види експертних досліджень під час розслідування тероризму

Валерія Бондаренко-Берегович,

доктор філософії, Житомирський НДЕКЦ МВС України, м. Житомир, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5314-6439>, e-mail: ndekc2019@ukr.net

У кримінально-правовому аспекті для реєстрації правопорушення важливою є правильна кваліфікація терористичного акту і розмежування її з іншими видами кримінальних правопорушень (вбивством, масовими заворушеннями тощо).

Ключові слова: експертні дослідження; терористичний акт; розслідування.

Types of expert research in terrorism investigation

Valeriia Bondarenko-Beregovych

In the criminal-legal aspect of offense registration, it is vital to correctly qualify a terrorist act and distinguish it from other types of criminal offenses (murder, mass riots, etc.).

Keywords: expert research; terrorist act; investigation.

За умови правильної взаємодії всіх складових системи розслідування терористичних діянь до криміналістичної належать слідчі дії та засоби

доказування, які мають кримінально-процесуальний характер, залежать від кримінально-правової складової (зокрема, кваліфікації

кримінальних правопорушень) і їх можна використати для превентивних заходів. Судова експертиза є одним із засобів доказування і водночас — процесуальною дією [1, с. 105].

Сутність судової експертизи полягає у науково обґрунтованому дослідженні з використанням судово-експертних технологій та спеціалізованих експертних методів матеріальних об'єктів, документів, що надають у розпорядження судового експерта з метою визначення фактичних даних, пов'язаних із розслідуваною подією, а також отримання в результаті такого дослідження доказової інформації у вигляді висновку експерта.

Аналіз практики розслідування терористичних актів демонструє, що у кримінальних провадженнях цієї категорії зазвичай призначають такі види судових експертиз:

- вибухово-технічну (експертизу вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху, вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу);
- експертизу зброї (судово-балістичну);
- судово-медичну;
- технічну експертизу документів.

У процесі розслідування теракту також призначають експертизи з метою:

- ідентифікації осіб і визначення їх психологічного стану (почеркознавчу (якщо є записки з погрозами, інформуванням про теракт), лінгвістичну, фототехнічну, портретну, комп'ютерно-технічну (у разі повідомлення про теракт), фоноскопичну (у разі фіксування голосу під час дзвінку), одорологічну (за наявності слідів запаху), молекулярно-генетичну, трасологічну, дактилоскопічну та психологічну);
- визначення розміру збитків (товарознавчу, автотоварознавчу, оціночно-земельну, оціночно-будівельну, екологічну, мистецтвознавчу).

Розглянемо докладніше деякі з них.

Вибухово-технічну експертизу проводять із метою визначення природи вибуху, його епіцентру та радіусу поширення вибухової хвилі; конструкційних характеристик вибухового пристрою, механізму його дії, способу виготовлення, виду засобу ініціювання і способу підривання; виявлення слідів вибухових речовин

і продуктів їхнього розпаду на предметах-носіях (одязі, уламках, ґрунті тощо); встановлення належності вибухової речовини до конкретного роду (групи) вибухових речовин, а також окремих фрагментів та елементів, вилучених з місця події, до єдиного вибухового механізму; отримання інших вихідних даних, що можуть сприяти слідству у з'ясуванні обставин події та пошуку осіб, причетних до реалізації терористичних намірів.

Експертизу зброї та слідів її використання призначають у випадках, коли терористичний акт вчинено шляхом нападу із застосуванням зброї або збройного захоплення заручників. Зокрема, як свідчить аналіз слідчої практики, у провадженнях цієї категорії злочинів найпоширенішими є дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, слідів зброї та пострілу, ситуаційних обставин пострілу. Їх мета полягає у визначенні фактів належності об'єктів (засобів і знарядь вчинення кримінальних правопорушень) до вогнепальної зброї або конструктивно подібних до неї виробів та придатності таких об'єктів для здійснення пострілів. Також визначають вид, модель і калібр зброї, її конструкційні характеристики, спосіб виготовлення, дистанцію та напрямок пострілу, кількість здійснених пострілів, місце знаходження того, хто стріляв, інші обставини пострілу на місці терористичної атаки.

У межах балістичних досліджень судовому експерту спрямовують: вогнепальну зброю та її складові, знайдені на місці терористичного посягання або вилучені у підозрюваного; кулі та гільзи, виявлені на місці події; предмети та одяг потерпілих зі слідами пострілів (пороховими нашаруваннями, кульовими отворами тощо); протоколи слідчих експериментів, слідчих оглядів із фототаблицями і схемами, порівняльні та інші матеріали, необхідні для вирішення питань, поставлених перед судовим експертом.

Судово-медичні експертизи проводять для вирішення низки питань, пов'язаних із визначенням причин смерті потерпілих у конкретно-терористичному акті; визначення прижиттєвого або посмертного походження виявлених на трупі ушкоджень, їх локалізації, механізму та давності утворення. За допомогою цієї експертизи досліджують тяжкість травм, отриманих внаслідок злочинної події, виявляють прямий або опосередкований причиново-наслідковий

зв'язок між перебуванням особи на місці вчинення терористичного акту та наявними у нього хворобливими явищами чи ушкодженнями, з'ясовують характер і вид таких хворобливих змін, встановлюють кількість травмувальних впливів, загальний стан здоров'я тощо. У межах цього виду судової експертизи зазвичай проводять дослідження трупів і живих осіб, потерпілих від терористичного посягання.

Також у межах судово-медичних експертних досліджень під час досудового розслідування терористичного акту слідчий може призначити молекулярно-генетичну експертизу. На підставі висновків проведеного дослідження визначають наявність на вилучених під час огляду місця події предметах об'єктів біологічного походження (зразків крові, букальних клітин, потожирових накладень), визначають їхні генетичні ознаки (ДНК-профіль), що дає змогу перевірити, чи співпадають генетичні ознаки виявлених клітин із ядрами на поверхні певних засобів вчинення кримінального правопорушення (або їх окремих елементів), із генетичними ознаками підозрюваного і тим самим отримати доказову інформації щодо його причетності до вчинення терористичного акту. Також доцільним є призначення цієї експертизи з метою визначення генетичних ознак крові (букального епітелію) трупа невстановленої особи, яка загинула під час терористичної атаки та її ідентифікації.

За допомогою почеркознавчих, авторознавчих, фототехнічних, портретних, комп'ютерно-технічних, фоноскопичних та психологічних досліджень можливо визначити конкретного виконавця (автора), його гендерні, вікові, соціальні та інші характеристики, отримати криміналістично значущі відомості про умови створення цих записів, функціональний стан виконавця у момент його складання (стан алкогольного або наркотичного сп'яніння, фізичної втоми, нервово-емоційних навантажень чи

стресу тощо), дослідити властивості матеріалів письма та спосіб його виготовлення.

Поряд із розглянутими видами судових експертиз залежно від способу здійснення терористичних посягань та обставин, які підлягають з'ясуванню, слідчі також можуть призначати пожежно-технічну експертизу (у разі, якщо акт тероризму вчинено шляхом контактного або дистанційного ініціювання загоряння, у цьому випадку вона визначає причину виникнення пожежі, місце знаходження її осередку та джерела запалювання, що могли спричинити горіння) або експертизу матеріалів, речовин та виробів (якщо існувало розповсюдження отруйних речовин, адже за її допомогою визначають конкретний вид небезпечної речовини, її властивості, механізм дії, зони і осередки ураження).

При цьому особлива роль належить спеціальним знанням в інформаційно-технологічному забезпеченні розслідування терористичного акту. Найважливішою процесуальною формою використання спеціальних знань під час розслідування розглянутих кримінальних правопорушень є судова експертиза, яка допомагає з'ясувати обставини, що підлягають доказуванню і які можливо визначити лише шляхом їх кваліфікованого дослідження з використанням відповідних науково-технічних засобів та експертних методів, перевірки за допомогою інноваційних експертних технологій наявних фактичних відомостей щодо розслідуваної події, а також з'ясування раніше невідомих фактів терористичної діяльності та отримання нової доказової інформації. Висновок експерта є одним із передбачених чинним кримінальним процесуальним законодавством самостійним джерелом доказів.

Перелік джерел посилання

1. Біленчук П. Д., Гель А. П., Семаков Г. С. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. Київ, 2007. 512 с.